

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวความคิดที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายของจิตสาธารณะ
2. ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ
3. รูปแบบของจิตสาธารณะ
4. องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะ
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
6. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ก่อให้เกิดการมีพฤติกรรมจิตสาธารณะและคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการมีพฤติกรรมจิตสาธารณะ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. บริบทพื้นที่

ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตสาธารณะ” หรือ “จิตสำนึกสาธารณะ” (Public Consciousness) เป็นศัพท์ใหม่ในทางสังคมศาสตร์ ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากแวดวงนักวิชาการด้านการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ในทางปฏิบัติเมื่อกล่าวถึงคำว่า “จิตสำนึกสาธารณะ” หรืออาจจะเป็นคำอื่นๆ เช่น “จิตอาสา” “จิตสำนึกเพื่อสังคม” “จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม” “จิตสำนึกเพื่อมวลชน” ฯลฯ คำเหล่านี้ล้วนแต่มีความหมายที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าเป็นคนกลุ่มไหน อาจแยกย่อยออกไปตามความสนใจเฉพาะกลุ่ม เช่น จิตสำนึกทางการเมืองในการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น หรือจิตสำนึกทางสังคม เช่น การพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือคนยากไร้ (อริสา สุขสม, ม.ป.ป., หน้า 4)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2541, หน้า 73) ได้กล่าวไว้ว่า

...ทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีอยู่ในหัวใจ ถ้าหากรดน้ำพรวนดินให้เหมาะสม ก็จะงอกงามเติบโตต่อไปได้ เป็นพลังแห่งความกรุณาปรานีที่หลั่งไหลออกมา การเป็นอาสาสมัครเพื่อเพื่อนมนุษย์ คือ รูปธรรมของความเมตตากรุณา เป็นการเชื่อมต่อความเป็นมนุษย์เข้ากันด้วยกันและทำให้เกิดสิ่งดีงามขึ้นมากมาย ผมอยากฝากประเทศไทยไว้กับท่านทั้งหลาย ช่วยกันคิด ช่วยกันจินตนาการ สร้างสังคม เอาพลัง น้ำใจมาไหลกลบความขัดแย้งระหว่างคนในชาติ ช่วยกันสร้างสังคมเราให้ดีกว่าเดิม

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของจิตสาธารณะได้มีการให้ความหมายสอดคล้องกันว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รู้สำนึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ การให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือสิ่งสาธารณะซึ่งในสังคมจะต้องมี (กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา, 2541, หน้า 8; ชาย โพธิ์สิตา, 2541; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2542, หน้า 14; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543, หน้า 17; วิรัตน์ คำศรีจันทร์, 2544, หน้า 6; หฤทัย อาจปรุ, 2544, หน้า 37; พระไพศาล วิสาโล, 2544, หน้า 15; ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2547, หน้า 2; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)

ความหมายเบื้องต้นสอดคล้องกับนิยามของราชบัณฑิตยสถาน (2525) ซึ่งให้ความหมายจิตสำนึกทางสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ให้ความหมายว่า เป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อ สิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

เมื่อประมวลความหมายของจิตสำนึกทั้งในเชิงปรัชญา จิตวิทยา สังคมศาสตร์ และ พุทธศาสตร์ รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับสาธารณะ แม้จะมีการใช้คำที่หลากหลายแต่ก็เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ส่วนคำที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ “พฤติกรรมจิตสาธารณะของชุมชน” หมายถึง ความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือชุมชน ต้องการเข้าไปแก้วิกฤตการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนเองสามารถร่วมแก้ไขปัญหามาได้และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในชุมชน การกระทำที่แสดงออกถึงความ

รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการเอาใจใส่ดูแลเป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากการที่บุคคลหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวม เช่น การทำตามหน้าที่ที่กำหนดการดูแลความสงบเรียบร้อย การรักษาสาธารณสมบัติ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันแก้ไข และติดตามประเมินผล รวมไปถึงการรับอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม เคารพสิทธิของผู้อื่นในการใช้ของส่วนรวม ไม่ปิดกั้นในการใช้ของบุคคลอื่น มีการแบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม และไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ

การที่คนมาอยู่รวมกันเป็นสังคมย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบพึ่งพากัน คนในสังคมซึ่งมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไป ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งนอกจากจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กรแล้ว การขาดจิตสำนึกสาธารณะยังมีผลกระทบต่อชุมชนระดับประเทศ และระดับโลก ดังนี้ (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัญจร, 2543, หน้า 22 - 29)

ผลกระทบต่อบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ

1. ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชนมีสภาพเช่นไร ก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนาและยั่งยืนไปก็มีแต่เสื่อมทรุดลง
2. อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง
3. ขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาบำเพ็ญการพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพย์ กลัวเสียเวลา หรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น

ในระดับชาติถ้าบุคคลในชาติขาดจิตสาธารณะแล้วจะทำให้เกิด

1. วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้งและแก้ปัญหาไม่ได้ อาทิ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ สังคมขาดเสถียรภาพทางการเมือง การชุมนุมขับไล่รัฐบาลหรือผู้นำประเทศ
2. ประเทศชาติอยู่ในสภาพล้าหลัง เนื่องจากขาดพลังของคนในสังคม เมื่อผู้นำประเทศนำ มาตรการใดออกมาใช้ก็จะไม่ได้ผล เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน
3. ประเทศชาติไร้เกียรติ ไร้ศักดิ์ศรี ทำให้ประชาชนในประเทศอื่นมองด้วยสายตาเหยียดหยาม ดูหมิ่นดูแคลนว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา

ในระดับโลกถ้าบุคคลขาดจิตสาธารณะจะทำให้เกิดการเอาตัวเอียงเปรียบระหว่างประเทศทำให้เกิดปัญหาในระดับต่างๆ ดังนี้

1. เกิดการสะสมอาชญากรรมกันระหว่างประเทศ เพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน กลัวประเทศอื่นจะโจมตี จึงต้องมีอาวุธที่รุนแรง มีอำนาจในการทำลายสูงไว้ในครอบครองเพื่อข่มขู่ประเทศอื่น และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มักมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงของแสนยานุภาพทางสงครามในการตัดสินปัญหา

2. เกิดการกลั่นแกล้ง แก่งแย่งหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศ พยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการได้เปรียบทางการค้า ทำให้ประเทศด้อยกว่าขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน

3. เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์หรือต่างท้องถิ่น มองชนชาติอื่นเผ่าพันธุ์อื่นว่ามีความเจริญหรือมีศักดิ์ศรีด้อยกว่าเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตนเอง ดูถูกหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่น

จิตสาธารณะเป็นคุณธรรมหนึ่งของพลเมือง เป็นคุณค่าและจิตสำนึกเป็นจิตวิญญาณของสังคม บุคคล องค์กร หรือสังคม สังคมที่ไม่มีคุณค่าและจิตสำนึก ทำให้ขาดพลังในการสร้างสรรค์ เมื่อเกิดจิตสาธารณะจะทำให้เกิดประชาสังคมก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคม ซึ่งจะทำให้ การเมือง เศรษฐกิจ ศิลธรรมดี (ประเวศ วะสี, 2541, หน้า 20)

ปัจจุบันประเด็นเรื่องจิตสำนึกสาธารณะมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงยิ่ง (กุลทิพย์ ศาสตระรุจิ, 2551) เนื่องจากจิตสำนึกสาธารณะเป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดขึ้นภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมที่อยู่ในจิต และส่งผลสู่การกระทำภายนอกของบุคคล ปัญหาต่างๆ ในสังคมเห็นได้ว่ามีเหตุเกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนใหญ่ การสร้างจิตสำนึกสาธารณะของคนในสังคมจึงจำเป็นและมีความสำคัญ สามารถทำได้หลายรูปแบบทั้งจากการกระทำของตนเอง เช่น การรับผิดชอบต่อตนเองเพื่อมิให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม รวมถึงการกระทำโดยมีบทบาทช่วยสังคมในการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อแก้ปัญหาสร้างสังคมซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

รูปแบบของจิตสาธารณะ

รูปแบบของจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีการแบ่งรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแบ่งรูปแบบของจิตสำนึกไว้ ดังนี้

สมพงษ์ สิงหนผล (2542, หน้า 15 - 16) กล่าวว่า จิตสำนึกว่ามีอยู่ 3 ด้านหลักๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยมุ่งมั่นปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้

เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว ซึ่งสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือ จิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะ

อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2552, หน้า 15) กล่าวว่า องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความคิด เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้ หรือ เกิดความรับรู้ของความสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ ความทรงจำ ความมีเหตุผลและการใช้ปัญญา เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความสำนึก ที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ

3. องค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

นอกจากนั้นยังพบว่าคุณลักษณะของการมีจิตสาธารณะประกอบด้วย ความรัก ความเอื้ออาทรความห่วงใยต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม ความเชื่อใจ การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การมีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้เครือข่ายและการมีส่วนร่วม การมีคุณธรรมจริยธรรมมุ่งทำกรรมดีเพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข (อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบุรณ วิสารทสกุล, 2540; ยุทธนา วรณปิติ, 2542, หน้า 181 - 183; วิรัตน์ คำศรีจันทร์, 2544)

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2547, หน้า 3) กล่าวว่าองค์ประกอบของจิตสาธารณะ จะต้องพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะดังนี้

1. การหลีกเลี่ยง การใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม และการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

2. การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น ซึ่งแบ่งนิยามออกเป็น 3 องค์ประกอบและ 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
2. การรู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง
2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

เจษฎา หนูรุ่น (2551, หน้า 4) กล่าวว่า องค์ประกอบของจิตสาธารณะจะต้องพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การใช้ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการใช้ของส่วนรวม การรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เกิดความชำรุดเสียหาย โดยแสดงออก ดังนี้

- 1.1 ดูแลรักษาสິงของ เมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ในสภาพดี
- 1.2 ลักษณะของการใช้ ใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

2. การถือเป็นหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ โดยแสดงออก ดังนี้

2.1 ทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบที่กำหนด

2.2 รับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม คอยสอดส่องดูแลสาธารณสมบัติของส่วนรวม

3. การเคารพสิทธิ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น โดย แสดงออก ดังนี้

3.1 ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

3.2 แบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นคุณธรรมของพลเมือง ส่งเสริมทำให้สังคมเข้มแข็งมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการมีพลเมืองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่ม ปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งสามารถอธิบายโดยใช้ทฤษฎีประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมของบุคคลเชิงจิตวิทยาพัฒนาการและแนวทางของพระพุทธศาสนา

จิตสาธารณะเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับบุคคลอื่น (ชูชัย ศุภวงศ์, 2539, หน้า 22) ความรู้สึกต้องการช่วยเหลือเพียงประการเดียวจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ กระบวนการเรียนรู้จึงมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหา บุคคลในสังคมต้องมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ (อนุชาติ พวงลำลือ และวิบูรณ์ วิสารทกุล, 2540, หน้า 17) ผู้ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสนใจค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระจากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ทำให้มีคุณสมบัติเป็นผู้นำ นักคิด นักวิเคราะห์วิจารณ์ (นฤมล เกื่อนมา, 2539, หน้า 7) ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของบุคคลในการผลักดันให้เกิดพฤติกรรม

1.1 แนวคิดรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactions Model) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactions Model) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมนั้น สามารถศึกษาได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทแรก เป็นสาเหตุภายนอกตัวบุคคล เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะของ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นสาเหตุจากภายในตัวบุคคลที่เป็นลักษณะทางจิต เช่น เจตคติ บุคลิกภาพ การรับรู้ด้านต่างๆ เป็นต้น สำหรับรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมเป็นแนวคิดรูปแบบหนึ่งที่ใช้สำหรับศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยเน้นความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะทางจิตที่เป็นสาเหตุภายในตัวบุคคลกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เป็นสาเหตุภายนอกตัวบุคคล ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นมีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะปัจจัยด้านบุคคลหรือปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่สามารถเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมของปัจเจกบุคคลได้ เพราะพฤติกรรมเป็นผลจากการกระทำของกระบวนการต่อเนื่องของปฏิสัมพันธ์หลายทิศทาง หรือเป็นผลสะท้อนกลับระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลเผชิญอยู่ (ณัฐยา ลือชาภิตติกุล, 2546, หน้า 3 - 4)

กระบวนการปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตรและมีความต่อเนื่อง (Dynamic Interaction) กล่าวคือ เป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างตัวแปรแทรกซ้อนของบุคคล ตัวแปรปฏิกริยาของบุคคล และสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างนั้น เพื่ออธิบายพัฒนาการของพฤติกรรมของบุคคลตลอดจนการคงไว้ซึ่งพฤติกรรมนั้นด้วย กระบวนการดังกล่าวอาจเกิดภายในสถานการณ์หรือเกิดในสถานการณ์หลายๆ สถานการณ์ที่แตกต่างกันก็ได้ เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ภายในสถานการณ์การกระทำตามสถานการณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันการกระทำตามสถานการณ์จะโน้มนำปัจเจกบุคคลให้มีการเลือกแปลผลและส่งต่อไปถึงกระบวนการในสถานการณ์ที่จะเป็นข้อมูลแก่บุคคลต่อไป ในทำนองเดียวกันก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมของคนอื่นๆ นั่นคือ บุคคลกับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นพลวัตรและมีความต่อเนื่องกัน ปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทั้ง 2 ร่วมกันส่งผลอย่างแยกกันไม่ได้ต่อพฤติกรรมของบุคคลในโครงสร้างนั้น รูปแบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction Model) มุ่งเน้นความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตใจของบุคคล (สาเหตุภายใน) กับสถานการณ์ที่เขาประสบอยู่ (สาเหตุภายนอก) จัดเป็นรูปแบบที่พยายามอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์อย่างครอบคลุมมากที่สุด ในปัจจุบันการศึกษาทางจิตวิทยาได้มีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงสถิติวิเคราะห์ (Mechanical Interaction) แบบ Two-way ANOVA ซึ่ง

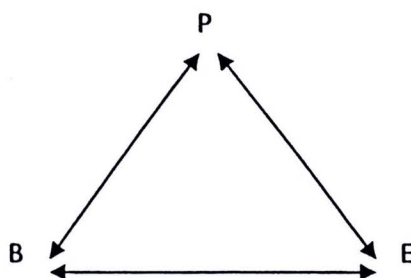
เป็นการศึกษาอิทธิพลร่วมระหว่างลักษณะทางจิตของผู้กระทำ 1 ตัวแปรกับสถานการณ์ที่จะกระทำ 1 ตัวแปร ซึ่งส่งผลต่อการแปรเปลี่ยนของคะแนนพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในบุคคล

ส่วนลักษณะที่สองนั้นเป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตใจเดิมกับสถานการณ์ หรือมีความไวต่อสถานการณ์ หมายถึง การศึกษาลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่แปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์หรือมีความไวต่อสถานการณ์ที่บุคคลเผชิญเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะจิตใจเดิมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดภายในจิตใจของบุคคล ตัวอย่างเช่น การที่ประชาชนมีเจตคติที่ดีต่อการรักษาความสะอาดท้องถิ่น อาจเกิดจากการรณรงค์ ไม่ทิ้งขยะในท้องถิ่นของฝ่ายเทศบาล ผู้เรียนเกิดความวิตกกังวลสูงในสถานการณ์สอบวัดผลการเรียน หรือนักธุรกิจเกิดความรู้สึกเสี่ยงต่อการลงทุนเมื่ออยู่ในภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นต้น (งามตา วรินทร์านนท์, 2540, หน้า 5 - 6)

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้แนวคิดทฤษฎี ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จัดได้ว่าทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาเทคนิคการปรับพฤติกรรมในปัจจุบัน ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย Albert Bandura (อ้างอิงใน สมโภชน์ เอี่ยม สุภาจิต, 2539, หน้า 47 - 48) ตามแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Albert Bandura นั้น เขาเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะและสภาพแวดล้อม ดังภาพ 2

ภาพ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม สภาพแวดล้อมและลักษณะส่วนบุคคล

จากภาพ 2 จะเห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์ องค์ประกอบภายในมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อกันและกัน

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2539, หน้า 49) ได้อธิบายปัจจัยที่กำหนดซึ่งกันและกันที่ละคู่ ดังนี้ คู่แรกระหว่าง $P \rightarrow B$ แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิด ความรู้สึกและการกระทำ การคาดหวัง ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เป้าหมายและความตั้งใจ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวกำหนดลักษณะและทิศทางของพฤติกรรม สิ่งที่บุคคลเชื่อหรือมีความรู้สึกสามารถกำหนดว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมเช่นใด

การกำหนดซึ่งกันและกันของ $E \rightarrow P$ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวัง ความเชื่อ อารมณ์และความสามารถทางปัญญาของบุคคลนั้นจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลของสังคม

ส่วนคู่ของ $B \rightarrow E$ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันของคนเรา พฤติกรรมเปลี่ยนเงื่อนไขสภาพแวดล้อม ในขณะเดียวกันเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้น ก็ทำให้พฤติกรรมถูกเปลี่ยนไปด้วย สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อบุคคล จนกว่าจะมีพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้น

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงนั้นต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายในของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมียุทธวิธีต่อกันและกัน และจากองค์ประกอบของการมีจิตสำนึกทั้งแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการสนับสนุนในการตั้งตัวแปรอิสระปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ จิตสำนึกเกี่ยวกับตัวเอง จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่นและจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ

2.2 ทฤษฎีดั้งไม้จริยธรรม (Tree Moral Theory)

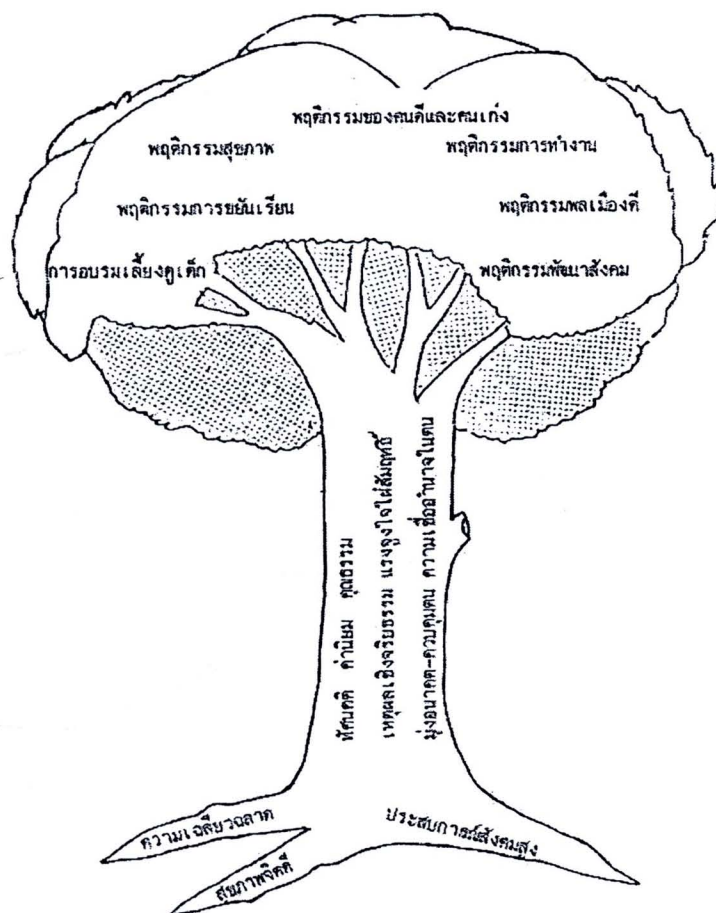
ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538, หน้า 12 - 14) กล่าวว่า ทฤษฎีดั้งไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6-60 ปี จำนวนหลายพันคน เป็นผลการวิจัยในประเทศไทยในช่วง 25 ปีนี้ ทฤษฎีดั้งไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นรากแก้ว ในส่วนแรกคือดอกและผลบนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำดี ละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศและพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนา มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

1. เหตุผลเชิงจริยธรรม
2. มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
3. ความเชื่ออำนาจในตน
4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
5. ทักษะคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้นๆ)

ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใดจะต้องใช้จิตลักษณะ บางด้านหรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกัน จึงจะได้ผลดีที่สุด ส่วนที่สามของต้นไม้อจริยธรรมคือรากแก้ว ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้านคือ

1. สติปัญญา
2. ประสบการณ์ทางสังคม
3. สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของ ต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูง เหมาะสมกับ อายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิต ลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางสถานศึกษาและทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้ บุคคลยัง มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิต ลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิต ลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากแก้วนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อให้ อธิบายและพัฒนาพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งด้วยดังกล่าวนี้อีกแล้ว

ภาพ 3 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่นำไปสู่พฤติกรรมทางจริยธรรม

แต่เดิมนั้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมได้แสดงถึงสาเหตุทางจิตใจที่ลำต้นเพียง 4 ประการ ที่เกี่ยวกับการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมการทำงานที่ดีละเว้นชั่วหรือที่เรียกว่า “พฤติกรรมเชิงจริยธรรม” แต่ต่อมาได้นำผลวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านการงานอาชีพและพฤติกรรมรักษาสุขภาพอนามัยมาประกอบด้วย จึงได้เพิ่มพฤติกรรมของคนเก่งเข้าเป็นดอกผลรวมกับพฤติกรรมของคนดีและได้เพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญของคนที่มีพฤติกรรมชนิดดังกล่าวข้างต้นเข้าที่ลำต้นของต้นไม้จริยธรรม รวมเป็น 5 ด้าน จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของคนไทยมีลักษณะที่กว้างขวางครอบคลุมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทยทางด้านที่สำคัญได้ครบถ้วน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538, หน้า 12 - 14)

โดยสรุป ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ประสบการณ์ทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญ

ต่อพัฒนาการทางจิตของบุคคล การที่บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคมจะทำให้มีความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น และสามารถนำตนเองเข้าไปอยู่ในบทบาทของผู้อื่นได้

การพัฒนาจิตสาธารณะนั้น อาจต้องประยุกต์ใช้ทฤษฎี แนวคิดและกระบวนการพัฒนา ที่หลากหลาย มาช่วยพัฒนาจิตสาธารณะให้คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาจิตสาธารณะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยให้คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวได้มีโอกาสคิด ด้วยตัวเอง มีการนำปัญหาของชุมชนมาขบคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่าง ต่อเนื่อง ให้แรงเสริมและกำลังใจแก่กัน ให้เห็นว่าเป็นตัวแบบที่ดีในสังคม ซึ่งจะเป็นการค่อยๆ ปลุกฝังจิตสาธารณะให้แก่คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมชาติและยั่งยืน

ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ก่อให้เกิดการมีพฤติกรรมจิตสาธารณะและคุณลักษณะที่ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสาธารณะ

การมีพฤติกรรมจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ ไม่สามารถบังคับให้เกิดได้ แต่ สภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของพลเมือง ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมจิตสาธารณะประกอบด้วย

1. สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกของบุคคล (กาญจนา แก้วเทพ, 2527, หน้า 14)
2. กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (วิภาพันธ์ ก่อเกียรติขจร, 2544, หน้า 108; ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2542, หน้า 27; อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทกุล, 2543, หน้า 17; สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2544, หน้า 23) กระบวนการศึกษา กระบวนการทางสังคมและการมี ส่วนร่วมในกิจกรรม (วิรัตน์ คำศรีจันทร์, 2544, หน้า 101) พลเมืองจึงต้องมีองค์ความรู้และ ความสามารถในการแสวงหาความรู้ ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ซึ่งสมผู้คนในสังคมอย่างรอบด้าน และต่อเนื่อง โดยมีขั้นตอนคือ การรับรู้ สนใจ ไตร่ตรอง ทดลอง การสร้างสำนึกจึงต้องอาศัยศาสตร์ และศิลป์ในการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เงื่อนไขและขั้นตอนต่างๆ จินตนาการเป็น พลังของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี แต่จินตนาการอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ต้อง อาศัยสติปัญญาความรู้ในการแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางการข้างหน้า ดังนั้นผู้ที่มีความสามารถในการ เรียนรู้ด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น จึงสามารถไตร่ตรองหาเหตุผลและทำความเข้าใจ เมื่อเข้าใจ แล้วก็จะเห็นความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนั้นต่อไป และอาจนำไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นๆ เช่น อาจนำมา สัมพันธ์กับชีวิตของตนเอง กับสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ด้วยไม่ใช่ เรียนรู้ไว้เพียงอย่างเดียว (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2539, หน้า 20)

3. การที่บุคคลในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน (ชูชัย ศุภวงศ์, 2539, หน้า 6)

นอกจากนี้ (ศรีประภา เพ็ชรมิตร, 2543, อ้างอิงใน อนุชาติ พวงสำลี, 2543, หน้า 205) ซึ่งใช้คำว่า จิตวิญญาณสาธารณะ กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้าง และต้องมีการกระทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นกิจวัตร จากการอภิปรายกลุ่มย่อยในการสัมมนาเกี่ยวกับสำนึกของพลเมือง ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้สรุปปัจจัยที่เป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณสาธารณะ คือ

1. การสร้างองค์กร ผู้นำ สื่อ วัฒนธรรมใหม่ การสร้างประโยชน์ร่วมกัน
2. การทำให้เกิดกลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการเข้าร่วมกับกลุ่ม มีกิจกรรมสาธารณะและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
3. มีทุนประชาคม ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร
4. การได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา
5. การสร้างเครือข่ายทุกเพศทุกวัย
6. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างโดยเริ่มจากตนเองให้มีระบบคิดที่จะยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น มีการแยกแยะ มีอิทธิบาทสี่
7. การสร้างกฎระเบียบร่วมกัน สร้างความตระหนัก มีการปลูกฝังตั้งแต่ผู้เรียน สร้างให้เกิดวัฒนธรรมใหม่
8. ความรู้สึกเป็นเจ้าของในฐานะพลเมืองไทย การสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีสิทธิทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
9. การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ มีการเปิดโอกาสให้แสดงออก มีประเด็นที่จะเคลื่อนไหวร่วมกัน มีการเสียสละทุ่มเทและกระทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ติดรูปแบบ มีการสร้างเครือข่ายและมีมาตรการหรือกฎหมายบังคับ
10. ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ จริยธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน เริ่มจากสถาบันครอบครัวโดยการให้การศึกษาและสื่อจะมีส่วนร่วมสร้างให้เกิดความคิดหลากหลายที่ชี้ให้เห็นคุณโทษต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีชุมชนแห่งการเรียนรู้
11. การมีผู้นำหรือบุคคลสาธารณะที่เป็นแบบอย่าง มีจิตสำนึกต่อสังคมมีคุณธรรมและสามารถสร้างระบบผู้นำร่วมได้

จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะหรือสำนึกของสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543, หน้า 13) ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งกว่าภาวะทางกายภาพเพียงประการเดียว เป็นภาวะที่ได้บรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเล็กละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ผู้สอน สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชนและส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคลคือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปสถานศึกษา ไปทำงาน คูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน รับรู้เหตุการณ์บ้านเมืองขบถ ฝ่าการจลาจลที่แออัด

2. ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาดนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่งโดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใดก็จะมี การฝึกฝน และสร้างสมสำนึกเหล่านั้น การเกิดจิตสำนึกไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติกระทบต่อความรู้สึกของบุคคลแล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรร บุคคลระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกันการพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ในการศึกษาพฤติกรรมจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้แนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นแนวทางหลักในการประมวลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการกำหนดปัจจัยที่ผู้วิจัยคาดว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ โดยปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ผู้วิจัยศึกษาประกอบด้วย 3 ปัจจัย สภาพแวดล้อมทางสังคม คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกเกี่ยวกับตัวเอง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคม การมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในฐานะคนในชุมชน เป็นต้น

พฤติกรรมจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมของพลเมือง ในการศึกษาวิจัยนี้จะหมายถึงคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งพฤติกรรมจิตสาธารณะของชุมชนไม่สามารถบังคับให้เกิดแก่บุคคลใดได้ แต่สิ่งแวดล้อมในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม การได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมจิตสาธารณะได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวและสังคมโดยรวม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าและการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสาธารณะในครั้งนี้ ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตสาธารณะด้านต่างๆ ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจิตสาธารณะกับจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับตัวเอง จิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับสังคมต่อชุมชน การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ และการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความสำคัญของจิตสาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นๆ ดังนี้

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจิตสาธารณะกับจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับตัวเอง จิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับสังคมต่อชุมชน ได้แก่ ชาย โพธิ์สีดา (2541) ได้ศึกษาเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ: ศึกษากรณีศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณสมบัติ ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติแบ่งเป็นสองระดับ ระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมากเพียงแต่ไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทำลายสาธารณสมบัติที่ตนใช้ก็พอ อีกระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบบุคคลลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันแสดงว่าเขามีความรับผิดชอบที่ดีต่อสาธารณสมบัติ ไม่ว่าจะเป็นใช้หรือไม่ใช้ก็ตาม เช่น การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่ชำรุดเสียหาย การร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ ในขณะที่ วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544) ได้ศึกษาจิตสำนึกพลเมืองหรือจิตสำนึกสาธารณะในบริบทประชาสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขการก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมืองหรือจิตสำนึกสาธารณะในบริบทประชาสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการมีจิตสำนึกพลเมืองหรือจิตสำนึกสาธารณะมีหลายมิติ ได้แก่ การมีวินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้าง สิทธิและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยจิตใจอาสา ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจสาธารณะ การมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรมและสันติภาพของสังคมการมีความผูกพัน

ยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เงื่อนไขการก่อเกิดจิตสำนึกพลเมืองคือ การมีชีวิตของชุมชนที่ทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในฐานะที่เท่าเทียม การปฏิบัติสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นชุมชนที่สมาชิกเชื่อมโยงกันในฐานะพลเมือง มีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง ความเป็นเอกภาพและสมานสามัคคี เชื่อถือและไว้วางใจกัน ผูกมัดตนเองกับหมู่คณะ การมีทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมือง และกระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ช้องนาง ชาสิ่งห์แก้ว (2547) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการรักษาสมบัติสาธารณะและการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การเข้าร่วมและการช่วยเหลืองานของหมู่บ้าน การวางแผนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดว่าทุกอย่างในชุมชนเป็นเหมือนของตน และคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ลักษณะนิสัยเด่นของผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ ชอบช่วยเหลือ เป็นคนดีมีศีลธรรม มีน้ำใจและใจกว้าง

ส่วนอัจฉรา โคมแจลัม (2544) ได้ศึกษาจิตสำนึกของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมที่ทำเพื่อสังคม พบว่าปัจจัยด้านความรักที่มีต่อผู้อื่น กลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกของนักศึกษาไม่แตกต่างกัน เพศและคะแนนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์กับความต้องการแรงเสริมในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม คณะมีความสัมพันธ์กับลักษณะกิจกรรมเพื่อสังคม ในขณะที่ โกลด์มีความดี (2547) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีประสิทธิภาพในการทำนายการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจมากที่สุด รองลงมาคือ การสนับสนุนจากประชาชน และนอกจากนั้น พรพรหม พรรคพวก (2550, หน้า 81-82) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในสหวิทยาเขตกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรปัจจัยทั้ง 5 ตัวคือ การรับรู้ความสามารถของตน การคล้อยตามผู้อื่น สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับจิตสาธารณะโดยรวม มีความสัมพันธ์กัน

ในด้านแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นการพัฒนาจิตสาธารณะโดยการใช้สื่อต่างๆ ในเด็กวัยเรียน มีผู้ศึกษาวิจัย ได้แก่ นันทวัฒน์ ขุนขี้ (2546, หน้า 39) ได้ศึกษาการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน และ

มุกิตา หวังคิด (2547, หน้า 55) ศึกษาการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่าผู้เรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการศึกษาี้ในภาพรวมแล้วมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง (2547) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ จำนวน 12 เรื่อง และบทละครที่ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับจิตสาธารณะจำนวน 12 เรื่อง กับกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม และเพศไม่มีความสัมพันธ์กับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ

ในขณะที่ บุญทัน ภูบาล (2549) ได้ศึกษาการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะ เฉลี่ยโดยรวมก่อนการใช้วีดิทัศน์ ระหว่างการใช้วีดิทัศน์และหลังการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็น ตัวแบบในแต่ละช่วงสัปดาห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ 3 องค์ประกอบ ก่อนการใช้วีดิทัศน์ ระหว่างการใช้วีดิทัศน์ และหลังการใช้วีดิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยทั้ง 3 องค์ประกอบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์ และสุคนธรรส หุตะวัฒน์ (2550) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา ที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจามีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะ และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยในระดับน้อยและในระดับมากไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา

ในส่วนของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนและประชาชน ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก มีผู้ศึกษาวิจัย ได้แก่ วิศัลย์ โฆษิตานนท์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนมี 3 ลักษณะ คือ

1. การไม่ทำสิ่งทีก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาในชุมชน
3. การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน การค้นหาปัจจัยที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะ พบว่ามี 2

ด้านประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณและตัดสินใจ และประสบการณ์ ความรับผิดชอบ และทัศนคติ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมและการขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและสถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น กฎ ระเบียบในสังคม บทบาทผู้นำและการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมในชุมชน ส่วนรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง พบว่า ประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. การสร้างข้อตกลงร่วมกัน
2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้
3. การสร้างและส่งเสริมผู้นำ
4. การรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรของประชาชน
5. การรักษาสถาบันประเพณีร่วมกัน
6. การบริหารจัดการในชุมชน
7. การจัดกิจกรรมในชุมชน
8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก และงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์

แสงอรุณ (2551) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึก 14 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า มีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในทางเดียวกัน คือ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อดำเนินงาน การให้คำปรึกษาและการจัดการความรู้กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้สอดคล้องและเป็นไปตามกระบวนการบริหารคุณภาพวงจรเดมมิง เยาวชนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกรณีศึกษาทุกคนมีคุณลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการ

ไม่เห็นแก่ตัวและการเสียสละเพื่อสังคมอันเป็นองค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะ แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วยแนวทางปฏิรูประบบการศึกษา การพัฒนาคุณภาพสื่อ ร่วมมือกันทำงานและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม และกิจกรรมที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน

ในด้านความสำคัญของจิตสาธารณะ มีผู้ศึกษาวิจัย ได้แก่ วัฒกร เรื่องจินตารมณ์ (2548) ได้ศึกษาเรื่องคุณธรรมที่จะช่วยให้สังคมเข้มแข็งและก้าวหน้า: ศึกษากรณีทัศนคติของนักคิดในสังคมไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในประเด็นที่ว่ามีคุณธรรมอะไรบ้างที่จะช่วยสังคมไทยให้เข้มแข็งและก้าวหน้า กับนักคิดและนักวิชาการในสังคมไทย 7 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย

1. ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก
2. นายสุลักษณ์ ศิวลักษณ์
3. นายวิทยากร เชียงกุล
4. รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร
5. รองศาสตราจารย์อรทัย อาจอ่ำ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรุมิ ปัดโธสง
7. นายวิรัตน์ คำศรีจันทร์

ผลจากการศึกษาพบว่า คุณธรรมที่จะทำให้สังคมเข้มแข็งและก้าวหน้าจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 ประการ ซึ่งจะก่อเป็นคุณธรรมและจะทำให้สังคมเข้มแข็งได้ ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์
2. ความเอื้ออาทร
3. ความเป็นคนมีจิตสาธารณะ
4. ความกตัญญู
5. ความไว้วางใจผู้อื่น
6. การทำตนให้เป็นตัวอย่าง
7. ความกล้าที่จะเห็นแย้ง
8. ความรู้เท่าทันระบบทุนนิยม
9. การยึดถือความจริงเป็นพื้นฐาน

ผลงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะนั้น มีความแตกต่างกันระหว่างงานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยในประเทศไทย ในต่างประเทศเป็นการวิจัยที่มีลักษณะเป็นการ

สำรวจความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นปัญหาของประเทศนั้น แต่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาลักษณะการมีจิตสาธารณะของคนไทยว่าเป็นไปในลักษณะใด ความแตกต่างนี้เนื่องมาจากความแตกต่างในด้านพื้นฐานของระบอบการปกครอง เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาและวัฒนธรรม ประกอบกับเรื่องของการมีจิตสาธารณะเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย จึงเริ่มด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นงานวิจัยในประเทศเท่านั้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า จิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ ความรับผิดชอบ การมีวินัยต่อตัวเอง การไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณสมบัติ จิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับผู้อื่น ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเคารพกติกาที่ร่วมกันสร้าง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นในเรื่องสิทธิและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยจิตใจอาสา ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม และจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจสาธารณะ การมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง พบว่า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจิตสาธารณะของบุคคลที่จะแสดงออกต่อชุมชนของตน นอกจากนี้ เพศ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากและน้อย ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาจิตสาธารณะ อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบตัวแปรด้านเพศ เพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย ฉะนั้น ควรที่จะศึกษาเพิ่มเติมขึ้นไปอีก ในบริบทสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น รูปแบบการดำเนินชีวิตผู้ให้ข้อมูลหลักหรือกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลที่พบนี้สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัย ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงสามารถที่จะระบุได้ว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนสำคัญในการช่วยในการทำรายงานทางการวิจัย เนื่องจากสามารถนำมาเป็นตัวอย่างและแนวทางในการทำรายงาน นอกเหนือจากนั้นยังมีส่วนสำคัญในการนำข้อมูลต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำรายงานการวิจัยของผู้วิจัยได้อีกด้วย นอกเหนือจากการอ้างอิงแล้ว รูปแบบต่างๆ ในการทำรายงานการวิจัยก็ยังสามารถดูเป็นตัวอย่างได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งผลงานการวิจัยในเล่มนี้สามารถที่จะนำไปเป็นตัวอย่างในการรายงานทางการวิจัย รวมถึงการนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ทางด้านการส่งเสริมพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยหรือพื้นที่ทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ก็สามารถที่จะนำแนวทางที่ได้ไปปรับปรุงเพื่อใช้กับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้เช่นกัน

บริบทพื้นที่

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ เดิมเรียกว่า “ศรีนครลำดวน” ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน ในปัจจุบัน ถูกยกขึ้นเป็นเมือง เมื่อพ.ศ.2302 สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลวงแก้วสุวรรณ ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระไกรภักดีเป็นเจ้าเมืองคนแรก จนถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ย้ายเมืองมาอยู่ที่เมืองศรีสะเกษ (ที่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองในปัจจุบัน) และใช้ชื่อเมืองว่า เมืองขุขันธ์ จนถึง พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนเป็น “จังหวัดศรีสะเกษ” ตั้งแต่นั้นมา

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับ เขื่อนเขาพนมดงรัก ประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 570 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอ เมืองศรีสะเกษ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอไพรบึง อำเภอปรางค์กู่ อำเภอขุนหาญ อำเภอรามัน อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอเบญจบุรุษ อำเภอห้วยทับทัน อำเภอโนนคูณ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอโนนไผ่ อำเภอวังหิน อำเภอภูสิงห์ อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอพยุห์ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ และกิ่งอำเภอศีลาลาด จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 21 ของประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลอนลาด ทางตอนเหนือเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ทางตอนใต้มีทิวเขาพนมดงรักทอดตัวในแนวตะวันตก-ตะวันออกเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา มียอดเขาสูงสุด คือ พนมโนนอาว อยู่ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ มีความสูง 671 เมตร จากระดับน้ำทะเล (เว็บไซต์กระทรวงการท่องเที่ยว, 2554)

จำนวนประชากร

จังหวัดศรีสะเกษมีจำนวนประชากร ณ เดือนธันวาคม 2551 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทั้งสิ้น 1,441,790 คน เป็นชาย 720,478 คน เป็นหญิง 721,312 คน

สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดศรีสะเกษมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

1. **สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์** สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ เป็นสวนสาธารณะ ที่จัดสร้างขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดศรีสะเกษ ถนนกสิกรรม ตำบลหนองครก อำเภอเมือง ห่างจากศาลากลางจังหวัด ประมาณ 2 กิโลเมตร สิ่งที่น่าสนใจในสวนสมเด็จพระฯ คือ "ป่าดงลำดวน" ต้นไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งจะออกดอกพร้อมกันสีเหลืองสะพรั่ง มีความสวยงาม และส่งกลิ่นหอมอบอวล ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนทุกปี

2. **ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่** ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านกำแพง ตำบลสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภออุทุมพรพิสัย ประมาณ 2 กิโลเมตร ตัวปราสาทตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดสระกำแพงใหญ่ ซึ่งเป็นวัดที่สร้างในสมัยหลัง ปราสาทสระกำแพงใหญ่นี้ เป็นปราสาทขอมขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัด มีลักษณะเป็นปรางค์ 3 องค์บนฐานเดียวกัน ในแนวทิศเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปรางค์องค์กลาง คือ ปรางค์ประธานก่อด้วยหินทราย มีอิฐแซมบางส่วน มีขนาดใหญ่และรูปทรงสมบูรณ์สวยงามที่สุดในบริเวณปราสาทสระกำแพงใหญ่นี้ ปรางค์อีก 2 องค์เป็น ปรางค์อิฐมีส่วนประกอบตกแต่งที่เป็นหินทราย เช่น ทับหลัง กรอบหน้าบันและกรอบเสาศระตู ด้านหลังปรางค์องค์ทิศใต้มีปรางค์ก่ออิฐอีก 1 องค์ ด้านหน้ามีวิหารก่ออิฐ 2 หลัง ล้อมรอบด้วยระเบียงคด ก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย มีโคปุระหรือประตูซุ้มทั้ง 4 ทิศ ที่ปรางค์ประธานมีทับหลังจำหลักภาพพระอินทร์ทรงช้างบนแท่นเหนือหน้ากาล

ส่วนที่วิหารก่ออิฐซึ่งอยู่ทางด้านเหนือนั้นมีทับหลังสลักภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์อยู่เหนือพระยานันตนาคราชท่ามกลางเกษียรสมุทร และที่วิหารก่ออิฐ ทางด้านทิศใต้มีทับหลังรูปพระอิศวรกับพระอุมา ประทับนั่งเหนือโคนนที ปัจจุบันปราสาทแห่งนี้อยู่ในความดูแลของกองโบราณคดี กรมศิลปากร และได้มีการขุดค้นพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก เช่น ทับหลังจำหลักภาพศิวะนาฏราช พระกฤษณะยกเขาโคววรรณะ และยังพบพระพุทธรูปนาคปรก พระพุทธรูปปางสมาธิ พระพิมพ์ดินเผา ประติมากรรมทวารบาลสำริด จากหลักฐานลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบัน ทับหลัง และโบราณวัตถุต่างๆ โดยเฉพาะจารึกที่หีบประตูปราสาทสระกำแพงใหญ่ สรุปได้ว่าปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ตรงกับศิลปะขอมแบบบาปวน เพื่อเป็นเทวาลัยถวายแด่พระศิวะ และเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ได้มีการ เปลี่ยนแปลงเป็นวัดในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน

3. **น้ำตกห้วยจันทร์** น้ำตกห้วยจันทร์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 บ้านน้ำตกห้วยจันทร์ ตำบลห้วยจันทร์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ น้ำตกห้วยจันทร์หรือน้ำตกกันทรอม มีต้นกำเนิดจาก

เทือกเขาบรรทัดบริเวณเขาเสลา (ภูเสลา) แล้วไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เดิมภายในบริเวณมีต้นจันทร์แดงและจันทร์ขาวขึ้นอยู่มากมาย น้ำตกห้วยจันทร์เป็นน้ำตกที่สวยงามและมีน้ำตลอดทั้งปี บริเวณโดยรอบร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด

4. สวนเกษตรเงาะ-ทุเรียน บ้านชำตารมย์ ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านโครงการนำร่อง และได้สร้างจุดบริการนักท่องเที่ยวบริเวณบ้านศรีอุดม ในตำบลเดียวกันซึ่งติดกับเส้นทางหลักสายโชคชัย-เดชอุดม นับเป็นจุดเชื่อมเครือข่ายในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีผลผลิตทางการเกษตรตลอดทั้งปี ได้แก่ เงาะ ทุเรียน สะตอ ลองกอง ยางพารา มะม่วง ส้มโอ หอมแดง กระเทียม ฯลฯ หมู่บ้านนี้ได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ผลิตทุเรียนคุณภาพจากกรมส่งเสริมการเกษตร

นอกจากนี้ จังหวัดศรีสะเกษยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของจังหวัด ทั้งยังมีวัดสำคัญ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก และโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกเป็นจำนวนมาก

การคมนาคมและการขนส่ง

การคมนาคมในจังหวัดศรีสะเกษ สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์และรถไฟ

1. ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่ จังหวัดสระบุรี ไปจนถึงจังหวัดนครราชสีมา เข้าทางหลวงหมายเลข 226 ผ่านจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ เข้าตัวเมืองศรีสะเกษ หรือใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 24 จาก อำเภอสีคิ้ว ผ่าน อำเภอโชคชัย อำเภอนางรอง อำเภอประโคนชัย อำเภอปราสาท แล้วแยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 220 ผ่าน อำเภอขุขันธ์ เข้าตัวเมืองศรีสะเกษ

2. รถโดยสารประจำทาง จากกรุงเทพฯ มีรถโดยสารประจำทางออกจากสถานีขนส่งสายตะวันออกเจียงเหนือ (หมอชิต 2) ไปจังหวัดศรีสะเกษทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 8 ชั่วโมง มีทั้งรถโดยสารแบบธรรมดาและรถโดยสารแบบปรับอากาศ

3. ทางรถไฟ จากสถานีรถไฟหัวลำโพง มีรถไฟแบบธรรมดา รถเร็ว รถด่วนและรถด่วนปรับอากาศ สำหรับการเดินทางภายในตัวเมืองศรีสะเกษ สามารถใช้บริการสามล้อรับจ้างซึ่งมีอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีบริการของรถโดยสารจากจังหวัดศรีสะเกษไปยังจังหวัดใกล้เคียงด้วย